TDF
117
2.30 €. Any 14. La Franja, abril de 2013

TEMPS DE FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

Nevades al Matarranya

Fortes nevades i aiguats van crear força problemes a la comarca, amb talls d'electricitat, arbres trencats i crescudes dels rius. [p.4 i 5]

Mor Antonio Ibáñez

El professor d'Alcolea de Cinca, antic director de l'IES Ramon J. Sender de Fraga i exregidor de cultura, ens va deixar el 4 de març. [p.7]

Sigrid Schmidt von der Twer

Entrevista a aquesta dona valenta, que fa un repàs de la seva peripècia vital i les seves experiències com a pedagoga d'immigrants turcs. [p.10-12]

Màgia a Tamarit

Els mags ompliren la capital de la Llitera els dies 8, 9 i 10 de març, en el XIV Encontre Nacional de Mags «Florences Gili». [p.12]

estimada Mary

[p.8]

Sumari

2 Cartes dels lectors
3 Editorial
4 Matarranya
7 Baix Cinca
10 Entrevista: Sigrid Schmidt von der Twer
12 Llitera
14 Cultura
15 Tema del mes
16 Aragó
17 Galeria de personatges
18 Cultura

Imatge coberta: Mary Zapater, en l'homenatge del 8 de març. Foto: ©Marta Canales

TEMPS DE **FRANJA** 117

Edita:

Iniciativa Cultural per la Franja

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
- Associació Cultural del Matarranya
- Consells Locals de la Franja
- Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
- Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isa Calaf
info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica: Isabel Calaf • tempsfranja@orange.es

Consell de redacció:
El Matarranya: Josep M. Baró, José Miguel Gràcia, M. D. Gimeno, Carles Sancho.
El Baix Cinca: Pep Labat, Rosa Arqué, Carme Messeguer i Hugo Sorolla.
La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Josep Espluga, Glòria Francino i Josefina Motis.
Aragó: Màrio Sasot.
PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:
Marina Barrafon, Sigrid Schmidt Von der Twer.

Revisió i confecció titulars de portada: Màrio Sasot.

Opinió: Esteve Betrià, Quim Gibert, Merxe Llop, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montclús, Ramón Mur, Francesc Ricart, M. Teresa Serrano, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín s.c.
info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellès

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

Cartes dels lectors

Los armetllers gelats i la floreta parda

"Tota la floreta està parda", me diu des de Bellmunt Carmen Guiralt, filla de l'inoblidable tio Manolet. A mig matí nevava a la part alta de la vall del Mesquí mentre plovia a Alcanyís on deien que "per damunt de les Ventes [de Valldesgorfa] està nevant".

Mentre "los armetllers estan gelats amb tota la floreta parda", el papa Benet XVI fa avui efectiva la seua renúncia al pontificat, anunciada per sorpresa el passat 11 de febrer, el dia de la festivitat de la Marededéu de Lourdes. Com si d'un miracle es tractés. Miracle no és que els armetllers, florits a l'hivern, es queden amb la flor gelada en les branques a causa d'estes nevades de febrer.

Tot va així, en este món, "gelat i amb la floreta parda". La veu dels indignats, dels "perro flautas", es va apagar ahir a París, Stèphane Hessel, que va clamar al desert de l'ultracapitalisme, contra la dictadura financera que ofega la nostra democràcia, està mort, indignat, però mort. Tenia 95 anys d'edat i molt coratge.

Però si la "floreta està parda", s'haurà de posar il·lusió per viure davall del cel gris, encara que només siga per allò de "año de nieve, año de bienes". De totes formes, la pobre collita d'armetlles serà un gran entrebanc, un lamentable perjudici, per a molts pobles del Baix Aragó.

Ramón Mur

El català de la Codonyera no es presentarà a la Codonyera

En una situació normal l'acte de la presentació del llibre de l'Artur Quintana *El català de la Codonyera (Terol-Aragó)* s'hauria presentat a la Codonyera, però no, es va presentar a Saragossa. Els que haurien de sentir vergonya davant d'aquest fet, potser es sentiran cofois. Jo passo d'allò de la vergonya aliena, tot i que ho sento moltíssim per l'Artur.

Vos pareixeran ben buides:
tacetes, olles i ampolles.
Les guardo a la Codonyera
d'antigües paraules, plenes.
Si l'Artur un dia pense
que lo que dic no és possible,
que vingue a casa a buscar-les,
se les buidaré al seu llibre.

Lluís Roig

Carles Terès i *Licantropia*

Carles Terès i *Licantropia* segueixen un llarg camí d'èxit i apareixen a tots els mitjans de comunicació. A la ràdio, a la premsa escrita i a la televisió, principalment al Principat però també a l'Aragó i al País Valencià. Totes les crítiques són fins ara molt positives i als crítics literaris els sobta que siga una primera novel·la de l'autor per la seua maduresa narrativa i domini de la llengua. També han estat contínues les presentacions de l'obra arreu del territori. A través d'internet ham pogut seguir puntualment el gran volum d'informació que ha generat. Enhorabona Carles!

Pere Vergós

COMARCA DEL matarranya

Diputació de Lleida

INSTITUT D'ESTUDIS ILERDENCS
Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. ***Envia'ns les teues cartes,*** *tot indicant el teu nom i població, a:* tempsfranja@orange.es

TEMPS DE FRANJA
Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

SUBSCRIU-T'HI
T. 978 85 15 21
tempsfranja@orange.es

Recordem a tots els **subscriptors** de *Temps de Franja* que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els PDF dels números digitals

En venda a:
Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinensa:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saidí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papelería Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-de-roures:** Llibreria Serret.

L'home és un llop per a l'home

Segons ens informen les darreres votacions és evident que la majoria absoluta dels aragonesos –i també dels espanyols– són partidaris del genocidi de la llengua catalana i de la cultura que conforma. De no ser així s'haurien votat partits diferents dels que actualment governen. No descobrim res que tothom no sàpiga i que molts practiquen, generalment amb gran prepotència i encara més cinisme. D'aquestes actituds en són uns bons exemples el Decret 22/2013 del 19 de febrer d'enguany, del Govern de l'Aragó, que regula els premis a la creació literària a l'Aragó, i el Projecte de Llei de Llengües que aquests dies s'aprovarà a les Corts. Fins ara s'havien concedit premis a la creació literària en aragonès (Arnal Cavero) i en català (Guillem Nicolau), però segons el nou decret aquests dos premis es redueixen a un amb el nom de Premi Arnal Cavero-Guillem Nicolau, que es concedirà a obres escrites 'en qualsevol de les llengües i modalitats pròpies de l'Aragó'. És una frase volgudament ambigua ja que no es diu quines són aquestes llengües ni tampoc les modalitats, contràriament al que passa en parlar del Premi Miguel Labordeta, on es declara que les obres que hi opten han de ser 'en castellà', evidentment sense afegir 'i modalitats'. Però la frase permet encobrir, sobretot, el que realment es vol: que la llengua catalana de l'Aragó mai no siga anomenada pel seu nom. I això mateix fa el Projecte de Llei de Llengües, que gràcies a les martingales més recargolades de la lingüística-ficció, proclama que la llengua catalana no es parla a l'Aragó, perquè en els territoris on algú podria creure que s'hi parla català, s'hi parla -sempre segons el Projecte- una variant de la llengua aragonesa: l'anomenat aragonès oriental. Només un escriptor aragonès en llengua catalana capaç de combregar amb rodes de molí pot creure que la convocatòria del Premi Arnal Cavero-Guillem Nicolau 'contribueix a la conservació i difusió del patrimoni lingüístic aragonès', entenent la llengua catalana com a part d'aquest patrimoni.

Roda de premsa de la dimissió de la Comissió de la Llei de Llengües
MÀRIO SASOT

El nostre Govern, amb l'esmentat decret i la futura Llei de Llengües, compleix la seua promesa electoral de maldar pel genocidi de la llengua catalana de l'Aragó i la cultura que conforma. Per a nosaltres, aragonesos de llengua catalana, tot plegat és d'allò més tètric i l'única esperança que ens queda és que, com tothom sap, no hi ha mal que dure cent anys. Per altra part, si bé una primera lectura dels esmentats textos pot fer creure als nostres conciutadans de llengua aragonesa que per a la seua llengua, anomenada sempre 'llengua aragonesa', tot són flors i violes, veuran a partir del moment que vagen llegint els molts paràgrafs de la Llei que la llengua se'ls esmicola en moltíssimes variants, tantes com municipis tenen els territoris que la Llei qualifica de llengua aragonesa, on fins i tot podria ser denominada 'castellà', o pitjor encara 'català' –si bé aquest cas teòricament possible segurament s'eliminaria declarant-lo una *contradictio in adjecto*. Si aquests conciutadans aprofundeixen encara més en la lectura comprovaran que amb aquesta Llei, més prima que un tel de ceba, mai no s'aconseguirà allò que es declara al seu § I, 1, 2 de 'la conservació, recuperació, promoció, ensenyament i difusió' de l'aragonès. Sorprèn que davant d'aquesta realitat tan crua no són pocs els nostres conciutadans de llengua aragonesa que se senten ben tractats i afalagats per la futura Llei de Llengües, sense adonar-se que ells també són futures víctimes de l'home-llop devorador. Però realment no ens n'hauríem de sorprendre, tenint en compte que segons les enquestes el 70% de la nostra població practica l'anticatalanisme, una actitud que creix darrerament. Sortosament tampoc no són tan pocs els nostres conciutadans que no han caigut en el parany de l'anticatalanisme, tan fomentat per la propaganda oficial i para-oficial, uns dignes ciutadans que entenen que la defensa de la llengua catalana de l'Aragó és també la defensa de la llengua aragonesa, i recíprocament. Recordem que una societat no pot ser lliure, si una part d'aquesta societat és discriminada, com passa actualment amb nosaltres, ciutadans aragonesos de llengua catalana, i amb els de llengua aragonesa.

Any Salvador Espriu
"Si poca la clara pluja, que no se'ns torni sang"

Nevades i aiguats al Matarranya

// Carles Sancho

Entre finals de febrer i primers de març al Matarranya van donar-se unes condicions climatològiques extremes –dos temporals de llevant- que afectaren l'economia i la població de les nostres viles.

Primerament vam tindre una petita nevada acompanyada d'una baixada de temperatures que va agafar la major part dels ametllers en flor i la va gelar. Com a conseqüència ha fet malbé la collita d'enguany. Una setmana més tard una segona gran nevada. A l'Alt Matarranya la neu va deixar gruixos de 65 cm a Pena-roja; a la part més baixa de la comarca, no va arribar a quallar però va ploure molt. Per la nevada alguns pobles de la serra van quedar incomunicats, és el cas de Ràfels, Fórnols, Pena-roja, la Portellada, Torredarques o Mont-roig. A més, hi va haver talls d'energia elèctrica –caiguda de pals i torres- i problemes de cobertura telefònica i d'internet a Ràfels, la Portellada, Pena-roja, Beseit, Vall-de-roures, Fondespatla o Fórnols. A Mont-roig s'hi va afegir a la nevada la caiguda de grans roques de la Mola situada a la part alta de la població. No hi va haver cap desgràcia personal però, per precaució, van haver de desallotjar vint-i-tres veïns pel perill de nous despreniments. El pes de la neu acumulada i la humitat han sigut determinants per la caiguda de les roques que van tallar també el subministrament d'aigua corrent.

Màquina llevaneus en acció
LLUÍS RAJADELL

La falta d'electricitat i el difícil accés a les granges, a conseqüència de la neu i dels aiguats, han fet perillar l'activitat ramadera, molt important en l'economia de la comarca.

Després de la nevada, el desglaç i les pluges molt abundants hi va haver perill de fortes avingudes en els barrancs i rius. A Beseit l'ajuntament va recomanar els veïns només circular per la carretera ja que molts camins del terme estaven tallats per la força de l'aigua i pel despreniment de terra i roques. Això mateix passava a les poblacions de Massalió i Arenys per accedir-hi per carretera. A esta última vila també es va interrompre la circulació per anar a Horta de Sant Joan perquè el cabal del riu Algars passava per damunt del pont. Un altre efecte negatiu del temporal ha sigut la incidència de la neu en la massa forestal, branques i pins sencers no han pogut resistir l'excessiu pes que han hagut de suportar i s'han trencat. Això també ha passat amb ametllers i oliveres. Segons els tècnics el triangle que formen les poblacions de Ràfels, Fórnols, la Portellada i la Freixneda ens on més mal ha fet la neu al pinar perquè compta amb una massa forestal molt important. Un perill que caldria solucionar o minimitzar abans d' arribar l'estiu.

Però el temporal de neu i pluja, a part dels inconvenients lògics a la població no gaire acostumada a les fortes nevades, tindrà efectes molt positius perquè la comarca estava patint un greu problema d'escassetat hídrica des de fa molts mesos. La si-

L'ESMOLET

The talking dead ('Els parlants morts', si fa no fa) // Carles Terès

Darrerament m'ha tocat de parlar de la Franja en entrevistes i presentacions. Hauria pogut dir allò de l'Umbral «he venido a hablar de mi libro», però *Licantropia* és pensat, escrit, transcorre i usa en gran part el català del Matarranya. Per tant, és un tribut que em toca pagar amb molt de gust. La Franja és, a la Catalunya Vella, un exotisme, malgrat la paranoia pancatalanista dels «no-hablamos-catalán-y-a-mucha-honra». Per a estalviar-me divagacions, els hi dic, als que pregunten, que el català està prohibit *de facto* a la nostra terra. Això no és del tot exacte, perquè actualment està pitjor que prohibit: s'està esborrant la seua existència. El nostre govern, elegit per la majoria dels aragonesos, s'ha posat a imitar el «pare» Stalin en la seua dèria per suprimir definitivament el rastre i el record dels dissidents (de les fotos, dels documents, etc.). El govern aragonès fa el mateix quan li lleva el nom a la llengua i la dissol en l'àcid de la no-existència; estrangula tota iniciativa per dignificar-la (les vint-i-nou subscripcions d'aquesta revista, per exemple, o la dotació econòmica del Guillem Nicolau). Però aquí seguim, com fantasmes dins els llimbs, parlant encara, escrivint fins i tot, una cosa que no té nom ni matèria. I la majoria de votants aragonesos sense saber-ho.

L'altre dia escrivia sobre els «Walking wired», però avui toca fer-ho de nosaltres, els «Talking dead». Per sort, com ja saben els seguidors de la sèrie, si et mossega un zombi t'hi converteixes. Per això fóra bo que anéssim escampant el nostre bell idioma, a mossades verbals, si cal. Potser encomanarem el do de llengua als monolingües recalcitrants i als xapurrejadors diglòssics.

tuació era especialment crítica sobretot en el cas de l'ametller i l'olivera. L'aigua caiguda –amb registres de més de 150 l/m^2 en moltes viles– serà molt beneficiosa per a l'agricultura, la ramaderia i per netejar els cursos d'aigua en molt mal estat per la falta de cabal. Per altra banda l'embassament del Pena es trobava abans de les dos llevantades amb només 4,5 hm3 de capacitat i això feia difícil les provisions hídriques per a la campanya de reg de l'estiu. En només deu dies ha passat a acumular un total de 9,5 hm^3. A estes reserves hídriques a la capçalera del riu cal afegir les basses laterals del Matarranya que es van omplir: la Vallcomuna –2 hm^3– i la Trapa –1 hm^3–.

Una setmana després de la neu i dels aiguats el Consell Comarcal es mostrava crític amb l'absència de coordinació per assistir la situació d'emergència que van patir les viles del Matarranya. Només la Comarca va posar els escassos mitjans per alleugerir la difícil problemàtica que estaven patint els habitants del territori a causa del temporal de neu i aigua.. "Els ajuts de les administracions superiors per pal·liar la situació crítica no han existit, ens han deixat abandonats a la nostra sort" diu la Comarca.

Ràdio Matarranya ha sigut el mitjà més efectiu i que ha posat més esforç per tenir-nos permanentment informats de la situació que es va viure al territori tots estos dies. A més va fer d'enllaç entre la gent de les diferents viles per a publicar i difondre les fotografies de la realitat del dia a dia a cada població a través de Facebook i comarquesnord.cat que ha quedat en molts moments sense servei a conseqüència de les moltes visites rebudes durant estes setmanes.

LO RASPALL

L'Estat de l'oposició // Ramon Mur

L'últim debat sobre l'estat de la Nació al Congrés dels Diputats va ser una vergonya. Va semblar més aviat un debat sobre l'estat de l'oposició, segons va dir, en el seu telegrama habitual a la cadena SER, el veterà periodista Miguel Ángel Aguilar. I l'estat en què es troba ara l'oposició política i parlamentària és lamentable. El líder del PSOE es va plegar de tal forma a la línia traçada per Rajoy, des de la seva talaia del Govern, que va ser un simple xarlatà de fira. Rubalcaba va demanar la dimissió de Rajoy però tots dos van arribar a prometre un pacte sobre la corrupció, en termes abstractes, sense baixar al detall del moment de trampes i xantatges en què vivim. Tot just es va parlar de Bárcenas –per descomptat, Rajoy ni el va esmentar– i d'Urdangarín –casa Reial, Rei herniat i sota sospita de tot el sospitable—, no se'n va sentir una paraula. Ses senyories van evitar referir-se dins l'hemicicle, a tot el que surt cada dia en els mitjans de comunicació. Els que seguim el debat per televisió, sentim com, si de sobte, ens haguéssim traslladat a una altra època i un país fantàstic.

Rubalcaba va demanar a Rajoy que se'n vagi però no que marxi i, a més, convoqui eleccions. Perquè al PSOE tampoc li interessa presentar-se ara a uns comicis. En aquest moment, tant el PP com el PSOE, sortirien de les urnes tan castigats com Artur Mas el 25 de novembre de l'any passat. Només alguns dels partits menors, com IU i UPyD, encara que per diferents motius, van demanar la convocatòria d'unes eleccions constituents per tal d'iniciar una espècie de "refundació de l'Estat", segons paraules de Rosa Díez. Els dos grans representants del bipartidisme que s'alternen en el govern d'aquesta dictadura financera i de la corrupció en què s'ha convertit la democràcia espanyola, ben secundats per CiU i el PNB, no volen saber res de la regeneració social i política que necessita l'Estat.

Així, l'oposició davant dels que no volen emprendre reformes, amb prou feines existeix en l'àmbit institucional. O hi ha oposició al carrer o no hi haurà mesures efectives contra l'actual estat de les coses. El Congrés va semblar aquests dies un illot allunyat del carrer. Tot el que allí es va dir només va resultar digne d'esment entre els murs del Palau de la Carrera de Sant Jerónimo, però sense la menor efectivitat per als ciutadans als quals aquests senyors diputats diuen representar.

La solució als mals de la societat no sortirà d'allà, per tant. Només cal esperar-ho de certs cercles socials i no de tots, forçós és reconèixer-ho. Perquè certs sectors de la societat estan molt còmodes a l'escenari descrit per l'exalcalde de Vitòria, Alfonso Alonso, portaveu del PP al Congrés. No només són els espanyols de les grans fortunes els més benestants i immobilistes. En aquest moment, hi ha un col·lectiu de ciutadans nous rics, que s'està convertint en autèntica classe social influent, influent per a què res no es mogui i la situació es reformi el menys possible. Ells són l'elit social del moment. Enmig d'una pobresa creixent, a ells tot els va bé. Tenen tot el que es pot ambicionar tenir en aquesta societat inculta i insolidària fins paràmetres insospitats, defensen la llibertat individual i la propietat privada sense cap límit. Des de la mol·lície en què viuen ni pensen ni deixen pensar sobre el futur de la humanitat. Ells són la humanitat d'avui i la de l'avenir.

Per a ells, pensant en ells, va parlar el diputat Alonso. El seu discurs va servir per tranquil·litzar tots aquests estómacs agraïts. Les paraules del diputat Alonso van fer respirar amb alleujament perquè temien que el Govern, assetjat pels casos de corrupció, pogués mostrar certa debilitat i es doblegués davant les mobilitzacions de la "xusma" que clama contra els desnonaments i els abusos en les retallades de els serveis socials de primera necessitat. Ara resulta que qualsevol que protesta al carrer és un "perro-flauta".

Però no hi ha cura, aquí es controlarà i sufocarà tot el que faci falta. El privat serà intocable. Qui percebi sous voluminosos, clarament desproporcionats a la feina que realitza, ja que l'exerceix en una empresa privada no té res a témer. I és clar, empreses privades són les multinacionals de l'automòbil, l'energia, els bancs i tantes societats, que reben quantioses ajudes econòmiques públiques, però que són PRIVADES i com a tals, són les vaques sagrades del sistema neocapitalista imperant, sempre intocables.

Amb la llibertat individual passa el mateix. És un altre sacrosant principi. Després resulta que cada ciutadà, com a tal individu no té llibertat ni per triar mitjà de transport per viatjar perquè, en gran part del territori, només n'hi ha un. En aquest país s'ha de conduir l'automòbil propi de cadascú fins als 86 anys perquè és l'única manera d'anar d'un punt a un altre. D'això se'n diu, sens dubte, llibertat personal i individual absoluta.

Conclusió: mentre el nostre futur es decideixi en aquesta gàbia d'or que és el Congrés, no hi ha esperança de regeneració i de combatre un sistema corrupte des de la mateixa arrel dels partits polítics. Cal obrir la gàbia perquè entrin altres ocells que deixin la porta oberta a la societat.

El curt retallat de Vall-de-roures és notícia estatal

// Ramon Mur

Vaig trobar la notícia al diari 'Baix Aragó Digital' i la vaig passar al meu bloc. Alumnes i professors del col·legi públic i de l'institut de Vall-de-roures havien rodat un curtmetratge cinematogràfic en el qual, amb cruesa encara que també amb humor i ironia, traçaven els mals que afligeixen a l'ensenyament públic espanyol com a conseqüència de les retallades practicades en els pressupostos d'un servei social tan capital com aquest. Al cap de pocs dies, vaig escoltar en una emissora de ràdio una entrevista amb un alt càrrec del Departament d'Educació del Govern d'Aragó a qui el periodista va preguntar sobre el film *El curt retallat* de Vall-de-roures. "No, no ho he vist. Jo em dedico a treballar ", va contestar el representant del Govern.

I mentre al Departament d'Educació del Govern d'Aragó es dediquen a treballar, el curtmetratge dels professors i alumnes de Vall-de-roures es converteix en notícia d'una cadena de televisió d'àmbit estatal i rep més de 20.000 visites per Internet en pocs dies. L'any passat el menjador col·legial de Vall-de-roures tenia 80 comensals i en aquest curs només 50.

La història que s'explica en el curt de Vall-de-roures és tragicòmica al mateix temps que no poc esgarrifosa. Transcorre l'any 2015. Els alumnes del centre, tapats amb mantes i amb una ampolla d'aigua congelada enganxada als llavis, coneixen d'oïdes del que era la calefacció, han de compartir el paper higiènic usat o augmenten la seva capacitat d'atenció a l'esforçar-se per llegir fotocopiat sobre fotocopiat perquè el centre ja no té diners per comprar folis. El curt rendeix tribut a una escena de la pel·lícula "Una nit a l'òpera" dels Germans Marx quan una classe s'omple de gom a gom d'alumnes a cura d'una única professora desesperada per no poder controlar la caòtica situació.

Fotograma del curtmetratge
BAD

El professor del centre matarranyenc, Lorenzo Latorre, és el director del film, encara que treu protagonisme i insisteix que "ha estat un treball de tots". La veritat és que Latorre és l'autor del guió i es va encarregar de la direcció del curt. La gravació va començar el novembre de l'any passat i va concloure el febrer. El curt va acompanyat d'una composició musical, interpretada pels alumnes.

L'ARGADELL

Des del call freixnedí // Juli Micolau

Sempre he tingut curiositat per saber una mica del poble hebreu a partir d'un llibre que parla de l'Holocaust i que em commocionà terriblement: *Treblinka*; aquell camp d'extermini sistemàtic com ho va ser el tristament famós Auschwitz, uns de tants que els nazis utilitzaren com a fàbrica de la mort per a la Solució Final (*die Endlösung*), és a dir, per a aniquilar completament el poble jueu. Podríem afirmar que *Treblinka* és el Llibre dels Horrors. Avui ve a tomb parlar d'açò per què el proppassat 13 de febrer d'enguany van aparèixer un parell de notícies a l'Heraldo de Aragón digital on informaven, una, de la recent mort a França del republicà Jesús Tello, un dels últims supervivents aragonesos de Mauthausen. L'altra, que una associació americana, el Comitè Conjunt de Distribució Jueu Americà (JDC) va poder rescatar 200 xiquets jueus durant l'hivern de 1942 i traslladarlos des de Marsella fins a Lisboa a través de l'estació internacional de Canfranc. Podríem parlar moltíssim de tot allò, però em dedicaré a ressenyar algunes lectures que m'han ajudat a entendre el poble de l'estrella de David. *Guía del Aragón Judío*. Govern d'Aragó, 1989; *Antología Sefaradí: 1492-1700. Respuesta literaria de los hebreos españoles a la expulsión de 1492*, de Mª del Carmen Artigas. Ed. Verbum, 1997; Uns textos sagrats que vaig comprar en un viatge a Roma: *La Cabala in 10 minuti*, de Shoshanna Cohen. Ed. Armenia, 2005. També les passejades pels calls de Tarassona i Barcelona o la visita al Museu Jueu de Girona m'han servit per a comprendre'ls millor, sobretot, per solidaritat. I, de pas, podríem visitar la sinagoga d'Híxar, la vila d'on procedeixen els primers incunables hebreus de la Península o llegir *Los deberes de los corazones,* del jueu de Saragossa Ibn Paquda, de l'any 1080, un llibre que ha tingut més de dos-centes edicions i ha estat traduït a tots els idiomes del món.

Mor Antonio Ibánez Regales, professor i socialista

// Javier Ortega

El professor i col·leccionista d'objectes, Antonio Ibáñez Regales, natural d'Alcolea de Cinca, va morir el passat 4 de març a Saragossa als 67 anys.

Antonio, que va ser catedràtic de francès i col·leccionista d'objectes de diversa temàtica, estava vidu d'Ana Maria Izquierdo —que va ser al seu torn professora de Geografia i Història— i tenia dos fills: Felip, matemàtic, i Antonio, periodista, redactor d'*El Periódico de Catalunya*, professor i autor d'una biografia del poeta Miguel Labordeta.

Ibáñez Regales va ser catedràtic de Batxillerat de Francès i va exercir la docència a Cervera, a l'IES "Ramón J. Sender" de Fraga, on va ser director durant uns anys i també del Centre de Professors i Recursos d'aquesta mateixa localitat, i a l'institut bilingüe 'Pilar Lorengar' de Saragossa, que, segons recordava, "va ser un dels pioners d'Espanya i d'Europa".

Durant la seva estada a Fraga va ser regidor Cultura de l'Ajuntament amb Francisco Beltrán, mort recentment, com a alcalde. Durant aquesta època va impulsar la restauració i l'ús públic del Palau Montcada.

Com estudiós va indagar en la història de la saga dels Regales, de la formava part, i de la que va publicar un llibre.

Aprofundí en les relacions que hi ha via entre els Regales d'Alcolea, els de Peralta de Alcofea, Baldellou i fins i tot amb una branca existent a Curaçao, a les Antilles Neerlandeses.

Antonio Ibáñez Regales era un enamorat de la vida, els llibres, les col·leccions, de les seves oliveres al costat del Cinca i de la informàtica.

Va compartir la seva passió pels llibres amb la seva dona, una lectora empedreïda, igual que ell, amb una biblioteca de més de 5.000 volums. Els seus autors preferits eren, entre altres, Rafael Alberti, així com els seus paisans José Manuel Blecua i Anchel Conte o Francisco Carrasquer, aquest últim de la veïna vila d'Albalat de Cinca.

Antonio Ibáñez Regales
ARXIU FAMILIAR

Segons va confessar en una ocasió, des de petit va sentir l'instint de "col·leccionar tot i de tot", des monedes i bitllets, Goigs de Verges i Sants, calendaris de butxaca, llibres i diaris a caixes de llauna.

Conservava una valuosa col·lecció de prospectes de cinema dels anys 50 i 60 o una dotzena d'àlbums amb cromos de temàtica diversa.

Un cop jubilat de la docència, compartia el seu temps entre Saragossa i el seu casalici d'Alcolea de Cinca, on va néixer i on s'exposa de forma permanent la seva singular col·lecció de capses de llauna, unes mil amb marca comercial, dividides per seccions: alimentació, bombons, dolços, galetes, caramels, farmàcia, betum, vestir, tabac, o material escolar. La secció estrella de la col·lecció són les llaunes de Cola-Cao, amb uns cent exemplars.

Assegurava que a Alcolea, a la seua casa pairal, els llibres, quadres, finestres, les parets i els records estava resumida la seua vida.

"Génesis 2.0"

// Redacció

"Génesis 2.0", el grup de teatre que s'acaba de crear a Fraga, es va estrenar el 10 de març amb la representació de l'obra *Nelo Bacora*, a la gala que es va organitzar a favor de l'Associació de Persones amb Discapacitat "Virgen del Pilar".

"Génesis 2.0" és hereu del grup "Génesis", la referència teatral a Fraga a la dècada dels setanta i vuitanta. Per això van triar per al seu debut la obra *Nelo Bacora*, basada en un text valencià que ja va representar fa anys la gent del "Génesis" original.

El gran èxit de públic ha animat als membres del grup, que tenen moltes ganes de continuar, però a Fraga és difícil perquè falten instal·lacions adequades on assajar i desenvolupar l'activitat teatral. Pili Agustín ha estat implicada en tots els projectes Génesis i porta anys treballant amb grups de teatre infantils i juvenils, en els centres educatius de Fraga "esperem que això dure i així els joves aficionats al teatre puguen tenir una eixida en aquest nou grup i es vage recuperant l'ambient teatral a una ciutat com Fraga, que en els anys setanta i vuitanta era un referent a tot Aragó. Astí, es representaven al cap de l'any no menys de quinze obres teatrals".

Reconeixement a la trajectòria de Mary Zapater

// HUGO SOROLLA

Mary Zapater va rebre un ram de flors de mans de dos dels seus néts
HUGO SOROLLA

La nit del passat divendres 8 de març es va celebrar a l'Hotel Casanoves de Fraga un emotiu reconeixement a la incombustible periodista fragatina Mary Zapater, editora de la revista local *Fogaril i Calaixera*. L'homenatge, en el marc de les jornades *Llengua i Seducció*, va ser presentat per Josep Labat, president de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca. Labat va lloar *Fogaril i Calaixera*, "l'ànima de les nostres muntanyes i planes" i va destacar que l'homenatjada ha estat "una treballadora constant en favor de la difusió del patrimoni cultural local". Labat també va lamentar que Zapater "encara no haja rebut cap homenatge oficial per la seua gran trajectòria".

Zapater, emocionada, va assegurar que preferia "el reconeixement del poble, que sempre m'ha donat suport", i tot seguit va repassar la seua trajectòria vital. La periodista, que va treballar a Ràdio Fraga des de finals dels 60 fins a finals dels 80, va explicar que tot plegat va començar fent un programa en català en aquesta ràdio, *Des de la punta de la llengua*, amb la col·laboració de Josep Galan. Fent aquest programa, Zapater va ser conscient que ignorava com escriure la seua pròpia llengua: "No sabia redactar els guions bé, i em vaig haver d'inventar uns signes propis per llegir bé els continguts. I aleshores vaig començar, sense adonar-me'n, amb la dinàmica de la defensa de la llengua".

Amb l'arribada de la democràcia, Ràdio Fraga va passar a fer tots els programes en català. I a parer de Zapater, això "va ser la millor normalització possible en aquells temps per al català a Fraga". Aquestes són les arrels de la revista *Fogaril i Calaixera. Quaderns de memòria*, que va començar a editar el 1997 amb el seu home, Josep Masagué, mort el 2008. L'objectiu era recollir "tot allò que no havia quedat escrit del poble, tot allò que la gent guardava en la seua memòria però que no es podia trobar enlloc, ni en arxius, ni en hemeroteques". A més, Zapater va conservar tots els materials de la seua època de Ràdio Fraga, la qual cosa va servir d'ajuda per engegar *Fogaril i Calaixera*.

Pel que fa a l'ús de la llengua, aquesta fragatina de raça va assegurar que en un primer moment va optar per la "prudència", amb l'objectiu d'evitar "que hi hagués un rebuig": la meitat de pàgines en castellà i l'altra meitat del català. I és que Zapater tenia ben presents les polèmiques agres dels inicis de l'ensenyament del català a les escoles de Fraga. Aquesta primera etapa va durar 52 números. A partir de la segona etapa –que actualment va pel número 88– la revista va passar a ser monogràfica i pràcticament tota en català, i la seua editora va assegurar que els lectors "s'hi han acostumat i ja no es queixen". Tot un mèrit: *Fogaril i Calaixera* ha fet llegir a tota una generació de fragatins en la seua llengua per primer camí, que no és poca cosa.

Fogaril i Calaixera: 17 anys de trajectòria i 88 números de bona feina

H.S.

Només un tastet dels temes que ha investigat Zapater i que han eixit publicats a les pàgines de *Fogaril i Calaixera*: la cèlebre indústria fragatina de la figa seca, la construcció dels afores de Fraga, l'arribada del telèfon a la capital del Baix Cinca, els successius equips de futbol que l'han representat, les diferents sales de cinema que hi han obert i tancat les seues portes, conflictes polítics com la Guerra Civil, la construcció del canal d'Aragó i Catalunya, les peripècies vitals d'empresaris locals, la indumentària tradicional fragatina i un llarg etcètera.

Fogaril i Calaixera també han reivindicat figures rellevants d'origen local o relacionades amb la localitat i que restaven oblidades, com ara del militar Barrafón, alcalde de Madrid entre el 1830 i el 1834; el tenor Menen (1904-1989), que va assolir gran fama arreu d'Amèrica com a tenor líric durant la primera meitat del segle XX; Viladrich (1887-1956), pintor de la Fraga popular, les principals obres del qual es troben a l'Hispanic Society de Nova York; l'arqueòleg Salarrullana (1867-1955), alcalde de Saragossa al 1916 i rector de la Universitat de Saragossa entre el 1932 i el 1939; el pare Cazador (1878-1956), que va adquirir renom internacional com a estudiós de la meteorologia des del col·legi de Sant Julià de Vilatorta; entre altres personatges il·lustres.

Màrius Serra va omplir el Palau Moncada

// H.S.

Un març més, Fraga es va convertir en la capital de la dignificació lingüística gràcies a les jornades organitzades per Quim Gibert. El dissabte 9 de març hi va haver el plat fort d'aquestes jornades: les ponències del propi Gibert, Ferran Suay, Pepa Nogués, Vicent de Melchor i, com a colofó final, Màrius Serra. En un Palau Moncada ple a vessar, Serra va començar fent una crida a favor de la unitat de la llengua: "Som un poble ample, ric, ferm i plural, i perquè som plurals som ferms a l'hora de mantenir una llengua, que és una perquè és molt rica i té moltes variants". Per a Serra, "en la pluralitat hi ha la fermesa, i la unitat no implica cap imposició, implica adhesió."

El polifacètic filòleg va explicar la capacitat que té la llengua d'actuar "com a font de plaer", ja que ens permet fer jocs de paraules de tota mena. Així, mentre Quevedo li deia a la reina que era coixa amb aquell famós verset ("entre el clavel y la rosa, / Su Majestad escoja..."), el Diari de Barcelona explicava subtilment l'afició etílica de la reina Maria Cristina: "La reina al sopar del Ritz / no duia mantell ni corona, / però portava mantellina, i que n'estava, de mona", quan en aquella època, "dur mantellina" i "estar mona" volien dir anar begut.

Per a Serra, la llengua també "és un ésser viu que evoluciona constantment per donar resposta a les noves situacions i alhora és un veritable arxiu de la memòria històrica, sobretot en les frases fetes, les quals conserven la història de cada cultura". I ho va exemplificar explicant com "a pesar que no existeix la pesseta com a divisa, encara es mantenen expressions com 'la pela és la pela', i simultàniament, apareixen noves paraules amb l'euro, com ara 'mileurista'". I el mateix pel que fa a altres expressions com 'baixada de bandera'. "Ja no hi ha banderetes als taxis, ni cadenes als vàters però, tot i així, ho continuem dient", va remarcar.

L'enigmista va acabar la seua ponència destacant la "potència extraordinària d'un sistema formal, el llenguatge, que es fonamenta en la combinatòria de formiguetes que aprenem a l'escola –les lletres de l'alfabet–". Aquestes formiguetes, "ens permeten la capacitat de ser lliures, de tenir pensament propi, de recombinar els elements propis de la tradició dels avantpassats, que no és poc". I ho va arrodonir amb el seu crit de guerra: "Català a l'atac!", enmig dels aplaudiments dels assistents a l'acte.

ESTAMPES RIBERENQUES

Un faedor de mots a Fraga // Quim Gibert

Els faedors són les persones que fan. Els creadors de neologismes, posem per cas, són faedors de paraules. Si a casa nostra hi ha un *tastalletres* mediàtic, que fa i desfà amb la llengua, aquest és sens dubte Màrius Serra. La passió pel mot li ve de la infantesa. Serra recorda que el fascinava que les paraules poguessin dir més d'una cosa, «que poguessin portar missatges amagats...».

No obstant això, Màrius explicava, en un número endarrerit d'*Enderrock*, de fa uns anys, que d'adolescent, va viure convençut que el català era una llengua limitada, poc competent per segons quines tasques d'alt nivell. Aquest veí d'Horta, guardonat amb el premi St. Jordi 2012 per *Plans de futur*, curiosament explora en aquesta novel·la la vida de Ferran Sunyer (1912-1967), un tetraplègic de naixement que es cartejava amb Einstein, per raons científiques, i que va treballar per la *US Navy* tot mesurant els efectes de les onades en els submarins. En el decurs del anys 50 i 60, fou probablement el matemàtic català amb més reconeixement internacional. La seva especialitat va ser l'abstracció màxima. Per això, un familiar de Sunyer va replicar amb contundència, l'any 1976, al president espanyol Adolfo Suárez, quan aquest va manifestar que la llengua catalana no era apta per les pràctiques científiques. Les paradoxes, segons Serra, són riques i molt fèrtils. *Plans de futur* és un títol sobre la capacitat de resiliència d'aquest Stephen Hawking català i la dedicació d'unes cosines que sempre en van tenir cura. I és que la pluridiscapacitat obligava a Sunyer a romandre a casa. Malgrat aquestes dificultats i el moment històric, el franquisme de la postguerra, per Màrius Serra la catalanitat d'aquest geni dels números fou «rotunda, bel·ligerant i militant des de les seves possibilitats».

A propòsit de la llengua i el seu esdevenidor, aquest ludolingüista que no para quiet assenyala que allò que el neguiteja és l'habilitat de generar derivació o nous referents lingüístics. Per exemplificar-ho, Serra explica que la gent s'ha acostumat a fer servir el mot "vianant", tot i que temps enrere encara se sentia dir "peató". Però, en el moment de parlar de les zones de vianants, usem la paraula "zones peatonals". Per l'enigmista d'Horta, «no tenim aquella capacitat genuïna que tenen les llengües d'adaptar-se a un nou referent (...) que es col·lectivitza». Amb tot, Serra també constata que en convocatòries musicals de masses, el públic ha deixat de cridar "otra, otra" o "una altra, una altra", que vindria a ser un calc, en favor del "no, no en tenim prou". Segons Màrius Serra, el tema és: «la capacitat de trobar solucions des de la teva pròpia tradició».

El palau Montcada de Fraga es va omplir de gom a gom, el segon dissabte de març, per seguir la ponència del verbívor Màrius, en el context de les jornades per la dignificació lingüística. El faedor convidat va treure tot el geni.

SIGRID SCHMIDT VON DER TWER, PEDAGOGA, EDUCADORA D'IMMIGRANTS I PROFESSORA

«Per entrar en una altra cultura és condició indisp

// M. Llop i Ramon Mur

Sigrid Schmidt von der Twer és una alemanya de vida intensa i de llarg recorregut. Després de començar estudis de Dret, va optar per la Pedagogia fins que va trobar la seva veritable vocació en l'art d'aprendre ensenyant a homes i dones del futur, membres d'una cultura molt diferent a la seva. Sigrid viu cada dia, sigui on sigui, l'experiència de desentranyar l'ànima del poble turc. El seu llarg recorregut per la pedagogia i el magisteri li dóna dret a afirmar: "Per a entrar en una altra cultura és condició indispensable conèixer-ne la llengua. Quan s'aprèn una altra llengua no s'aprenen només regles gramaticals, sinó que s'entra en una altra cultura, i un mateix es converteix en part de la cultura de l'altre. He viscut trenta anys en contacte constant amb musulmans i l'anti-islamisme de molts, que ara vivim, m'afecta profundament".

Pregunta. *Vostè va nàixer a Wuppertal, a Westfàlia. Quant temps fa?*

Resposta. Vaig nàixer a Wuppertal fa setanta-tres anys, pocs mesos després d'haver començat la Segona Guerra Mundial, al febrer del 1940. Wuppertal era una ciutat de tres-cents mil habitants, amb una important indústria tèxtil i química, a tocar de la regió del Ruhr.

P. *Des de l'any 1942 hi va haver grans bombardeigs a Wuppertal. On es va refugiar la seua família?*

R. Quasi no me'n recordo dels meus primers anys a Wuppertal. Només sé que a causa d'un any de patir bombardeigs cada nit, em va agafar una malaltia dels nervis. Els metges van dir als meus pares que si no em duien fora per una temporada, a indrets més tranquils, jo no sobreviuria. I és per això que el 1942 van decidir de passar tres setmanes a Liebau, una vileta de les Muntanyes dels Gegants, a Silèsia. Mentre hi érem en camí ens va arribar la notícia del gran bombardeig de Wuppertal. Els meus pares em van deixar amb els quatre germans a Liebau, i van tornar a Wuppertal. No van trobar ni la casa ni el carrer on havíem viscut. Tot era en ruïnes. Les tres setmanes projectades a Liebau es van convertir en uns tres anys.

P. *Com vivien a Liebau? Parli d'aquell temps.*

R. La casa de vacances era moblada, però hi vam arribar només amb l'equipatge nostre per passar-hi una temporada de tres setmanes. De mica en mica calgué anar comprant tot el que ens feia falta, sobretot roba d'hivern. A Liebau, a Silèsia, és on considero que vaig despertar a la vida. D'allà en tinc molts records: els boscos immensos, amb el seu geni protector, el gegant Compta-Naps (Rübezahl), que en vaig sentir la veu una vegada, i allò d'haver d'esquiar per a poder sortir de casa de tan alta com era la neu. El meu pare ens va haver de deixar, perquè havia d'anar al front com a soldat. Ens venia a veure rares vegades i jo quasi no me'n recordo.

P. *A primers del 1945 van haver de fugir de Liebau. Per què?*

R. L'Exèrcit Roig ja havia trencat el front i havien sobrepassat Liebau, que estratègicament no els interessava. Quedava encara un corredor en poder dels alemanys cap a Txèquia i d'allà a Baviera. La meva mare amb els cinc fills hi vam poder fugir amb l'últim tren que va sortir de Liebau. Si quan vam venir a Liebau teníem maletes, ara només dúiem les coses que podíem transportar amb les mans. El nostre tren va ser metrallat per avions que volaven a baixa altura i hi hagué molts morts. Vam sobreviure als repetits atacs. I els molts morts al nostre entorn ja em deixaven indiferent. Havia superat la crisi nerviosa davant fets bèl·lics.

P. *De Liebau van refugiar-se a Huppendorf per dos anys, un llogaret de Baviera. Com va anar això?*

R. Huppendorf es trobava encara sota administració alemanya i cada família n'havia d'acollir forçosament una altra d'entre els refugiats. Molts dels pagesos no volien una mare amb cinc fills perquè pensaven que fóra una càrrega. Ens va recollir una pagesa que tenia el marit i el fill gran a la guerra i vivia sola amb un fill petit. I tots vam tenir sort, nosaltres per acollir-nos, i ella perquè la meva mare i els meus germans grans van ajudar amb eficàcia en les feines del camp. A Huppendorf vam viure la fi de la guerra i l'ocupació americana.

P. *Per què us en vau anar de Huppendorf i vau tornar a Wuppertal? Hi teníeu casa?*

R. Perquè nosaltres estàvem empadronats abans de la guerra, el 1937, a Wuppertal, que ara era zona d'ocupació anglesa. I els americans ens hi van expulsar. A Wuppertal no teníem res. La majoria de la gent vivia en ruïnes. Primer ens van dur a un búnquer, on vivíem amuntegats, quasi sense mobles, les diverses famílies refugiades, separades unes de les altres només per unes teles penjades. Una dona, per pietat, ens va donar sis plats, sis tasses i sis culleres i forquilles, i un ganivet. Les cadires eren caixes i la taula un bidó. Teníem dos llits. És en aquesta situació que vam rebre la notícia que el nostre pare havia mort en un camp de presoners a Croàcia. Més tard vam poder deixar el búnquer perquè havíem trobat una habitació, que serviria de

«Als nostres fills els eduquem en tres llengües: alemany, castellà i català»

RA DE TURC A ALEMANYA

ispensable conèixer-ne la llengua»

Sigrid Smitch Von Der Twer
JESÚS CELMA FERRER

cuina, dormitori i menjador per a nosaltres sis durant cinc anys.

P. *Vostè sap què és passar fam als anys de la postguerra. Ens en pot parlar?*

R. A Huppendorf no vam passar fam perquè la pagesia produïa els aliments bàsics. Al camp, si hi tens terres, no passes mai fam. A Wuppertal i a la regió del Ruhr, amb 17 milions d'habitants i quasi sense agricultura, sí que vam passar fam. De vegades passaven quinze dies sense ni un rosegó de pa. A l'escola ens desmaiaven de la fam. A la meua germana gran se li va retirar la menstruació durant anys. I tots patíem de malalties a causa de la fam, furóncols per tot el cos, plagues, se'ns contaven les costelles.

P. *Quins estudis va fer? Quan va tenir la primera feina?*

R. Vaig fer el batxillerat en un institut femení. Encara avui n'estic agraïda, perquè com a noia, no hi vaig patir cap mena discriminació, contràriament al que sol passar als instituts mixtos, tal com va patir la meua filla. Vaig estudiar dos anys la carrera de dret, que vaig haver d'interrompre en casar-me i venir cap a Barcelona, on no van reconèixer el meu batxillerat alemany. Després vaig viure un any a Gal·les, on el meu marit treballava a la universitat. En tornar a Alemanya, a Friburg, quan els meus dos fills ja anaven a la guarderia, vaig fer la carrera de pedagogia, i en acabar-la vaig exercir de mestra en els nivells alemanys corresponent a primària i ESO fins a la jubilació.

P. *La cultura turca té una significació especial per a vostè. Parli'ns de l'inici i de l'itinerari personal vers aquesta cultura.*

R. A Friburg no tenia alumnes turcs, però en passar a viure a Speyer em vaig trobar enfront d'una escola amb un 30% d'alumnes turcs. La majoria tenien entre 12 i 15 anys, acabats d'arribar de Turquia i sense saber ni un borrall d'alemany. El primer any va ser un fracàs. Els meus alumnes no aprenien res, i això va ser un xoc per a mi, perquè mai no m'havia passat. El meu marit em va dir que podria ser a causa de la llengua. Tots dos vam començar a aprendre turc a la Universitat Popular de Ludwigshafen, i jo vaig seguir alguns semestres de turcologia a la Universitat de Heidelberg. Més tard vaig treballar, a més de la meua feina a l'escola, com a professora de turc per a indoeuropeus i fent cursos d'alfabetització en llengua turca. Van ser tasques molt enriquidores per als alumnes i per a mi.

P. *Amb els seus alumnes turcs quina metodologia utilitzava ?*

R. Amb els infants de poca edat no cal mètode: n'hi ha prou de parlar i de seguida aprenen la nova llengua. Però aquesta capacitat es perd amb la pubertat. Vaig observar que en aquests darrers casos els mètodes d'ensenyament que se solen aplicar, per exemple, per a aprendre anglès, només valen per a l'aprenentatge d'una llengua indoeuropea a una altra, perquè tenen un 80% de la gramàtica, en especial la sintaxi, en comú. Però això no passa si les llengües pertanyen a famílies diferents, com ara alemany i turc, o castellà i basc. En aquests casos és necessari que el mestre conegui les dues llengües per a poder-ne fer entendre les diferents estructures. Per treballar amb més eficàcia calia visitar els pares dels meus alumnes turcs, cosa que jo feia i aconseguia així que els pares col·laboressin amb l'escola. Molts dels meus alumnes, alguns de pares analfabets i que quasi no parlaven alemany, van poder seguir estudis universitaris.

P. *Com va conèixer el seu marit, l'Artur Quintana?*

R. Tots dos érem estudiants a la Universitat de Colònia.

P. *Com ha estat el seu paper de mare?*

R. Amb el meu marit ens repartíem la feina de la casa i dels fills. Malgrat el poc temps lliure de què disposàvem ens en vam cuidar força. Els vam educar en tres llengües –alemany, castellà i català– amb bons resultats. Jo només els parlava en alemany i el meu marit en català. El castellà el van aprendre a l'escola espanyola per als emigrants dues tardes a la setmana.

P. *Vostè ha viscut i viu en indrets molt diferents i té una gran capacitat d'adaptació; com s'ho fa?*

R. Per a entrar en una altra cultura és condició indispensable conèixer-ne la llengua. Quan s'aprèn una altra llengua no s'aprenen només regles gramaticals, sinó que s'entra en una altra cultura, i un mateix es converteix en part de la cultura de l'altre. He viscut trenta anys en contacte constant amb musulmans i l'anti-islamisme de molts, que ara vivim, m'afecta profundament.

P. *Vostè és una dona multicultural. Quina és la cultura amb la que vostè se sent més identificada?*

R. M'és impossible de separar les diferents cultures que conec i visc. Totes m'han format i les sento pròpies. Se m'han fet una unitat.

P. *Què ressaltaria de la nostra cultura com a franjolins?*

R. Alguns viuen en contradicció amb si mateixos, estimen la seua llengua, però diuen que xapurregen. Tenen una gran cultura popular, i tanmateix no en són conscients. D'altres assumeixen la seua llengua i la cultura que conforma amb naturalitat.

P. *Especialment d'ençà dels Fets de la Codonyera el 2010 té problemes de convivència a la Codonyera.*

R. La majoria de la gent es mostra molt amable, i només alguns fan com si no em veiessin.

Emocions màgiques a Tamarit de Llitera

// J. Espluga Trenc

Entre el 8 i el 10 de març a Tamarit de Llitera es van viure 48 hores ininterrompudes de màgia en el marc del XIV Encontre Nacional de Mags "Florences Gili" i, com cada any, els humils corresponsals d'aquesta revista hi van anar a traure el nas. Els actes van començar amb un cremat de rom a les 22 h del divendres, i van seguir amb sessions de 'màgia golfa' pels bars de la localitat fins ben entrada la matinada; continuaren el dissabte amb tallers infantils, màgia de carrer i una nodrida gala internacional cap a la tardada; fins la cloenda del diumenge amb una fira màgica oberta tot el dia, tallers i sessions de màgia per als menuts, més actes pels carrers, i una gran gala final al pavelló municipal.

Només un tastet per als lectors de *TdF*: *Al Paso del Pato* (històric pub local) un mag molt eixerit demanava monedes als encuriosits espectadors, les posava al barret situat al damunt de la taula i, després dels conjurs de rigor, anaven caient per sota de la taula convertides en monedes de plata... i russes! Tot un prodigi. Durant l'actuació, el públic s'anava posant les mans a les butxaques per a constatar que els diners de cadascú continuaven allà.

El dissabte, en les sessions de 'màgia de prop' del *Centre d'Entitats*, un mag sevillà encarregà a una noia que el fes aturar quan ho considerés convenient, mentre anava passant cartes de la baralla; quan ella cridà '*prou!*', el mag es quedà estranyat... perquè mai havia sentit aquella paraula! Ell esperava sentir 'basta', 'ya es suficiente' o 'hasta aquí'; però va ensopegar amb un bilingüisme inesperat. Sempre estem igual, no mos coneix ni Déu. Com marcava el guió, la carta escollida va resultar ser la mateixa que un altre espectador guardava tancada en una capsa, aquest sense donar cap tipus de senyal lingüístic. No per previsible el número va deixar de ser emocionant.

Mags al carrer
PACO AZNAR

El diumenge tingué lloc la fira màgica, on es podia comprar tot tipus d'estris màgics, així com tallers per a aquelles persones (menudes) interessades a esdevenir mags. I a la tarda es celebrà la gran gala final a càrrec del Mag Lari i Javi el Mago, els quals van oferir un espectacle dinàmic i ple d'ironia, amb números notables (escapisme, malabars, jocs de cartes amb voluntaris peculiars, rellotges del públic destrossats, desapareguts i reapareguts en circumstàncies dubtoses, contorsionismes inversemblants, levitació, jocs musicals, etc.).

Els dos mags protagonistes, sempre que demanaven un voluntari intentaven assegurar-se que no fos un altre mag camuflat que els pogués copiar els trucs. I aquesta és la característica de la trobada màgica de Tamarit, perquè tot i les nombroses actuacions públiques, és una fira professional en tota regla, que aplega mags de tots els racons del planeta i els proporciona un espai per a intercanviar idees, repassar els reptes de la professió, comprar i vendre tècniques, contractar actuacions, etc.

En aquesta edició es va fer un homenatge al mag polonès Arsene Lupin (triomfador de la trobada de l'any anterior) i al barcelonès Amilkar, els quals van immortalitzar les siluetes de les seues mans en les respectives plaques que es van col·locar a l'anomenat 'Passeig Màgic' (just al davant de l'Ajuntament). Cal felicitar el Col·lectiu Pro-Tamarit per la complexa organització d'un esdeveniment que amb el pas dels anys ha assolit unes dimensions més que considerables. Informació addicional a: http://tamaritemagico.wordpress.com/

DONES

Joana d'Arc, *la donzella d'Orléans* (Domrémy, cap el 1412-Rouen, 1431) // M. Llop

Nascuda en una família camperola acomodada, va tenir més de cinc germans. Va créixer com qualsevol noia del poble: sabia oracions, coneixia la moral cristiana, cantava, jugava i sembla que era molt intel·ligent, vigilava l'estable, aprengué a muntar a cavall sense cap suport... Des de la seua infància va veure el país envaït per tropes angleses i borgonyones. Tenia tretze anys quan va sentir una veu de Déu, de Santa Caterina d'Alexandia i d'altres sants, que la impulsaven a salvar França. Quan Orleans va ser assetjada i el delfí Carles VII es refugià a Chinon, Joana es presentà als quarters generals de Chinon amb una escolta facilitada per Robert de Baudricourt. Aconseguí de batre els anglesos i d'aixecar el setge d'Orleans, l'any 1429. També dirigí diferents atacs fins que fou capturada pels borgonyons, venuda als anglesos i sotmesa a un tribunal eclesiàstic, acusada de bruixeria. Declarada culpable d'heretgia fou reclosa en una presó on mai va negar les veus que li parlaven. Fou cremada com a heretge a la plaça de Rouen, el 30 de maig de 1431. Posteriorment fou considerada com a màrtir i símbol de la unitat dels francesos. Beatificada el 1909, el 1920 fou canonitzada i el 1922 proclamada patrona de França. La seua figura ha inspirat moltes obres literàries, musicals, pictòriques, etc.

De la ceràmica utilitària a l'artística de M. Molet

// Josefina Motis

Freqüentment, a la revista i en aquestes comarques es recorden els oficis antics. A la Llitera, de les tan conegudes gerres i càntirs de diferents mides amb petites decoracions, hi va haver professionals d'aquesta industria alfarera que sempre van tenir fama per la qualitat.

A Tamarit diuen que hi havia uns quants forns per aquest ofici que es dedicaven també als blocs i encadellats per a la construcció. A Albelda hi havia dues famílies, els Gruas (que van plegar als anys 50) i els Chicot (que va tancar ja ben entrats el 60).

A Tamarit l'activitat es va mantenir amb l'Escola de Estudis de Ceràmica que va evolucionar cap una funció mes artística i decorativa. Aquí es va començar a formar M. Molet Chicot, d'Albelda, continuant l'activitat familiar i essent el principal representant d'aquestes terres i de tota Espanya, ja que és una de les figures més destacades per la seva qualitat i activitats, en exposicions i formació.

M. Molet Chicot va començar el seu aprenentatge a l'escola esmentada de Tamarit –en aquell temps ALEC– l'any 1993 i ha seguit completant la seva formació en cursos monogràfics com Arts Aplicades, Arts Visuals, diferents tipus de coccions i recursos en Ceràmica, Raku, Terra sigillata, entre d'altres, a diverses escoles, Girona, Lleida, Tàrrega, Lleó, Muel, Saragossa i Anglaterra.

La seva experiència en ensenyament va començar a mitjans dels 90 fent classe a nens a l'Associació Lliterana d'Estudis de Ceràmica (ALEC), i per diverses associacions de la comarca de la Llitera. Ja entrats els anys 2000, va començar a ensenyar tècniques d'acabats decoratius per a les formes artístiques, com els fumats i "terra sigillata", a diferents escoles i associacions a nivell nacional. A més, fa cursos d'estiu al seu propi taller.

A mitjans del anys 90 va començar a fer exposicions individuals a sales municipals d'Aragó i Catalunya. El 2002 va participar en el projecte col·lectiu "La Puerta del Futuro" a Muel (Saragossa) i Oviedo. El 2005 va fer exposicions col·lectives a la la Associació "Corre-Limos" a sales del Aragó, entre elles al Mas de les Mates. Va començar a participar en diverses edicions a la "Feria Internacional de Ceràmica" de Saragossa –CERCO–.Al 2006 va exposar al Spazio Nibe de Milan i al 2008 a la sala Pepa Jordana de Madrid .

Ell mateix explica que el seu treball actual és el tractament minuciós de les argiles tant en l'elaboració de la peça com en el polit i l'acabat final. Aquest acabat amb "terra sigillata" dóna a la peça una brillantor i acabat natural. Es una tècnica que ve de molt antic, estava caient en desús, però s'està recuperant tant per a la imitació arqueològica com per la ceràmica creativa. Diu que també per als acabats hi ha tècniques de fumats con Raku, carbonació, o fumats senzills amb combustibles.

Hi ha mostres de la seva obra en peces murals i escultures així com dades de contacte i ubicació del taller, a la seva pàgina web www.miguelmolet.com. "La Possibilitat de transformar els elements (la força de la terra, la màgia del foc, la transparència del aigua...) ens acosta una mica més a la natura i ens facilita fonts inesgotables d'expressió: Al modelar el fang com a camí de creació –entre el misteri i la sorpresa– quan l'argila es converteix en ceràmica i la ceràmica en art. Al manipular-la els objectes i formes agafen vida. Quan part de nosaltres habita en ella." Miguel Molet Chicot.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Cent anys de la *l·l* // Ramon Sistac

Enguany celebrem els cent anys de la publicació de les Normes ortogràfiques de l'IEC. Un fet transcendental de què ja s'ha parlat en esta revista i que, en conseqüència, no analitzaré en un espai tan breu. Tan sols diré que la nostra ortografia va ser el fruit d'una gran tensió i, alhora, d'un decidit esperit de pacte per a poder-la superar. Tensió a més que, a pilota passada i simplificant molt, podem personificar en dos homes excepcionals que representaven concepcions aparentment oposades de la unitat de la llengua. Aparentment, perquè avui sabem que aqueixes concepcions no eren pas antitètiques, sinó més aviat complementàries. Així, Antoni M. Alcover era un capellà integrista, monàrquic, mallorquí i *periferista*. Pompeu Fabra, pel contrari, un enginyer progressista, republicà, barceloní i *unitarista*. Dues visions –cal insistir que les presento d'una manera massa simplista— i dues personalitats amb relacions tempestuoses, però que van ser prou generosos quan va caldre, i gràcies a això disposem tots plegats d'un giny tan potent com és el català escrit modern.

Tot salvant les distàncies, m'hi fa pensar la tasca encomiable que ha fet la revista fragatina *Fogaril i calaixera*. Respecte de la història oral (la seua finalitat principal), evidentment, però també pel tractament que fa de la llengua. Un tractament, si es vol, poc ortodox, però enormement eficaç. I ho és perquè porta, des de la unitat indiscutible de la llengua representada per l'ortografia, a un gran ancoratge en la realitat lingüística de molta gent que ha de menester proximitat i formes de transició per a accedir al català escrit, i això ho fa des de la fidelitat al fragatí. És perfectament lícit utilitzar la llengua dialectal en una publicació així. Jo diria fins i tot que no solament lícit, sinó que és a més extraordinàriament productiu en el procés de dignificació de la nostra llengua, tantes vegades menystinguda.

He tingut ocasió de participar en un homenatge merescut a qui és sens dubte l'ànima de la revista, la Mari Zapater, que la publica i l'esperona amb l'ajut de la família. Un homenatge dels que m'agraden: amb poca parafernàlia i a taula, que és com els mediterranis celebrem les millors ocasions. Però, sobretot, he tingut el privilegi de paladejar, durant tots estos anys, la dolçor del fragatí de la mà de la lectura de *Fogaril i calaixera*, un títol que, per a mi, és com dir "Fabra i Alcover".

Mercè Ibarz parla de "La literatura de la memòria" a Barcelona

// VIRGILI IBARZ

La llibreria Laie està dedicant unes jornades al món de l'edició per conèixer el punt de vista d'autors, crítics i editors. El 6 de març, a la llibreria Laie de Pau Claris, es va celebrar el col·loqui sobre "la literatura de la memòria" entre Mercè Ibarz i Fina Birulés, professora de Filosofia de la Universitat de Barcelona, que imparteix les matèries de Filosofia Contemporània i Filosofia de la Història. Ha estudiat la producció filosòfica femenina -amb especial atenció a l'obra d'Hannah Arendt.

El col·loqui es va fer a partir de dues obres: *Vine com estàs* (Proa, 2013) de Mercè Ibarz i *Lectoras de Simone Weil* (Icaria, 2013), editada per Fina Birulés i Rosa Rius. Mercè Ibarz va començar parlant de la filòsofa francesa Simone Weil (1909-1943). Es pregunta que passa quan volem descriure la memòria. Com es pot abastar la memòria? Per a Fina Birulés, els fils que travessen *Vine com estàs* són la memòria creativa i la imaginació. Es pregunta de què parlem quan parlem de la memòria col·lectiva i individual. Com col·locar la memòria en els paisatges i els laberints, com el laberint d'Horta?

Mercè Ibarz exposa que per escriure es necessita veure, el món és visible i fins i tot el que no existeix, l'invisible, pot ser visible. Llegeix una frase de *Lectoras de Simone Weil*: "No se debe agredir nunca un texto". Puntualitza que hem de deixar que les coses que descrivim siguin com són. Ens em de deixar emportar per les coses mateixes.

Fina Birulés diu que a *Vine com estàs* hi ha un anar i venir entre el món rural i el món urbà. Mercè Ibarz diu que la tradició és obediència i que hi ha tradicions que estan molt sepultades, com la història dels anarquistes, però considera que l'anarquisme no va aconseguir formar una tradició. Per a Fina Birulés, hi ha un aspecte a destacar, l'oblit produït per la memòria, ja que per recordar hem d'oblidar.

Mercè Ibarz destaca la memòria de la terra, i tracta de fer-la evident. Fina Birulés diu que la majoria de les vegades que recordem hi ha barrejats records d'altres. Mercè Ibarz llegeix un vers de Borges: "La memoria escoge lo que olvida". Per a les dues autores, la memòria és una forma d'imaginació, i destaquen la importància de l'atenció per descriure la realitat.

Fina Birulés i Mercè Ibarz
FRAN RUVIRA

Mercè Ibarz diu que Josep Pla és un gran escriptor per la seva atenció, per la facilitat de recordar molts detalls. Com a lectora, es creu *L'homenatge a Catalunya* de George Orwell per la descripció que fa l'autor del paisatge dels Monegres. Fina Birulés parla de la importància del cinema a *Vine com estàs*.

Fina Birulés destaca el tipus d'atenció que planteja Simone Weil. Per a Weil, hem de retirar-nos una mica per veure i comprendre el que passa. Mercè Ibarz recorda que Simone Weil va proposar la desaparició de tots els partits polítics. A Espanya, el polític Joaquín Costa, a finals dels anys 20, va proposar la desaparició de tots els polítics dels últims 25 anys.

Fina Birulés analitza les expressions "nàixer" i "nàixer a sí mateix" que estan molt presents a *Vine com estàs*. Mercè Ibarz diu que els aspectes més importants per escriure són l'adjectivació i la sintaxi. Escriure vol dir llegir. Fina Birulés diu que l'elecció de les paraules és molt important. Simone Weil parlava de les paraules, del sabor de les paraules i que les paraules han de ser aliments. Fina Birulés pensa que el cosir, el tall, el sobrefil, de "Tu Tries" de *Vine com estàs*, són paraules que deixen un rastre de memòria molt fràgil (l'evocació).

Record i evocació

L'evocació de la que parla Fina Birulés em fa recordar la distinció de la psicologia filosòfica. L'acte de la memòria és el record. El record por ser "lligat", és a dir, produït per una percepció actual, o "deslligat", sense relació amb la percepció actual. En el record deslligat (o evocació) ens representem el nostre passat. L'evocació pot produir-se per una percepció (per exemple, els records que sorgeixen quan tornen als llocs als que estan vinculats), però el més característic de l'evocació és que ens representem, es a dir, portem al present de la consciència aquest passat.

PARLAMENT DE N'ARTUR QUINTANA I FONT, PRESIDENT D'INICIATIVA CULTURAL DE LA FRANJA, EN OCASIÓ DE LA PUJADA AL TOSSAL DELS TRES REIS EL 17 DE FEBRER DEL 2013

Tossal dels Tres Reis

// JÚLIA LLAMBERT

Foto dels excursionistes al cim del Tossal del Rei
SIGRID VON DER TWER

"Quan l'Agrupació Excursionista Catalunya va preparar l'acte que ara estem celebrant va esforçar-se en connectar amb entitats excursionistes de la Franja, perquè hi participessin. N'hi ha tres: a Tamarit, Fraga i Vall-de-roures. Els de Tamarit es van excusar adduint que el Tossal queda molt lluny de la Llitera, els de Fraga van preguntar: "Qué és eso de la Flama de la lengua catalana?" i els de Vall-de-roures van dir que si participaven en un acte a favor de la llengua catalana els cremarien el local. Davant d'això l'AEC es va posar en contacte amb l'Associació Cultural del Matarranya (ASCUMA). I aquesta va acceptar de pujar al Tossal, enviant-hi els seus tres socis ací presents- tots ells de la Codonyera. Si bé ASCUMA no és una associació declaradament excursionista, sí que ho som nosaltres tres, i jo mateix vaig ser soci de l'AEC allà pels anys seixanta.

Les excuses de les tres associacions excursionistes de la Franja per a no pujar al Tossal no ens han d'estranyar, perquè molts dels nostres governants –des del prefecte de torn de la Catalunya Nord, passant pels Wert, Fabra i Bauzá que tots coneixem- s'esforcen per destruir la llengua i la cultura catalana dels seus administrats. Però qui la fa més grossa en aquest afany de genocidi de tot allò que sigui català és l'actual govern d'Aragó del Partido Popular (PP) i el Partido Aragonés Regionalista (PAR). Aquest govern ha presentat un projecte de Llei de Llengües que actualment és a debat a les Corts de l'Aragó, i que amb tota seguretat serà votat per la coalició PP/PAR que hi té majoria absoluta. Per aquesta Llei de Llengües el català desapareixerà de l'Aragó i passarà a ser una modalitat de la llengua aragonesa, camuflada amb totes les martingales de la lingüística-ficció sota el nom d'aragonès oriental. El Govern crearà una Academia de la Lengua Aragonesa, formada per persones triades quasi exclusivament pel mateix Govern, que dictarà la normativa, en especial l'ortogràfica, de l'aragonès oriental, amb totes les tràgiques conseqüències per a la llengua catalana que això tindrà. És fàcil d'imaginar moltes altres accions de govern en el seu afany genocidi –repeteixo- en contra d'aquest patrimoni aragonès que són la llengua i la cultura catalanes.

No hi ha cap territori de llengua catalana on la nostra llengua no sigui discriminada. Que us serveixi de magre consol comprovar que som nosaltres els de l'Aragó els més discriminats de tots."

44a Renovació de la Flama de la Llengua Catalana

L'any 1968, també en un temps de forta persecució de la llengua catalana, els excursionistes van decidir d'encendre una flama a la tomba d'en Pompeu Fabra a Prada del Conflent i dur-la a peu fins a Montserrat, on encengueren una llàntia que crema tot l'any. Aquest acte es repeteix anualment. L'organització va a càrrec d'un entitat excursionista que enguany ha recaigut en l'Agrupació Excursionista 'Catalunya' de Barcelona, que celebra també el centenari de la seua fundació. Des de fa dos anys la Flama, abans de tornar a Montserrat, és duta fins al Tossal del Rei per iniciativa del Centre Excursionista de Castellò de la Plana. Aquest centre va mirar de posar-se en contacte amb els centres excursionistes de la Franja perquè hi participessen, sense obtenir cap resultat. També ho va intentar debades amb ASCUMA. Enguany, però, ha estat possible que representants d'ASCUMA i de la ICF pugessen al Tossal del Rei el dia 17 de febrer, i fossen presents a Montserrat en arribar-hi la Flama el dia 24. Tant al Tossal com a Montserrat el representant de la ICF, que al mateix temps ho era d'ASCUMA, va fer parlaments. Esperem que la participació de franjatins a la Renovació de la Flama de la Llengua Catalana, un acte d'una immensa càrrega simbòlica en temps de resistència com els que ens toca viure, tinga continuïtat en els anys a venir.

Júlia Llambert

Convents: a casa tenim molt per arreglar

// José Miguel Gràcia

Últimament hem pogut llegir en alguns mitjans de comunicació aragonesos, informacions sobre el perill de ruïna total en que es troben alguns convents d'Aragó. Un d'aquest és el Convent del Pilar, a Javierregaray (Vall d'Hecho) com ho denominen les guies turístiques que encara el citen, que és de propietat privada. Quan els seus propietaris, "han intentat reconstruir-lo en alguna ocasió", han abandonat aquest propòsit davant el descomunal desemborsament que suposaria. Les males herbes porten dos cents anys creixent sense control en aquest convent mercedari i la vegetació ha camuflat gran part de les seus estances.

Un altre és el monestir cistercenc de Santa Fe, al costat de Cuarte de Huerva (Saragossa), podria acabar reduït a un munt de ruïnes a causa del preocupant abandonament i deteriorament que pateix des de fa anys, tot i ser Bé d'Interès Cultural (BIC) des de 1979. Amb una superfície emmurallada de més de quatre ha, aquest monestir, que manté la mateixa estètica que els saragossans de Veruela o de Rueda, va ser construït sobre un altre anterior, del qual no queden restes visibles, entorn de l'any 1739, com s'hi indica a la inscripció de la porta principal. Arran de la desamortització de Mendizábal, va ser adquirit per la família Jordana de Pozas el segle XIX, uns anys després que fos parcialment destruït per les tropes napoleòniques, que es van assentar al monestir durant la Guerra de la Independència.

La combinació de propietaris públics i privats ha impedit que la Cartoixa Baixa de la Concepció, al barri saragossà del mateix nom, sigui avui un informe munt de runa. Al costat del restaurant, que amenaça ruïna i està tancat, es troben l'hostatgeria i la procuradoria. Més enllà, la porteria que ha estat restaurada i el refectori que és utilitzat per l'Ajuntament en ocasions assenyalades i també espera una reforma. L'església, de l'arquebisbat de Saragossa, és objecte d'una conscienciosa recuperació que està tornant a la vida els frescos de la nau.

Restes del convent mai acabat de la Mare de Déu de Gàcia, a la Freixneda
CARLES TERÈS

Dos exemples molt més propers els tenim al Baix Aragó i al Matarranya amb dècades i fins i tot segles d'abandonament. El Convent del Desert, entre la Torre de Vilella i Calanda, n'és un. Cenobi d'estil barroc de carmelites descalços de propietat privada, és enmig del no res, allunyat de qualsevol nucli habitat. Segons informacions de l'alcalde de la Torre de Vilella "l'any 2003 el consistori va intentar comprar-lo, per convertir-lo en un centre d'interpretació, però els seus titulars van demanar 420.000 euros i al final se'l va quedar una empresa de Casp per només 102.000 euros" Recordo que quan era molt petit, tots els de casa vam fer una excursió fins on es podia arribar en carro: un mas que treballava la família dels Capes de la Codonyera. Recordo també una inscripció que hi havia a la porta de una cel·la "Si un descalzo se condena, doblada será su pena" No la vaig entendre gaire, ara menys encara. Si l'infern és etern, com es pot condemnar dues vegades eternament?

I per acabar, tot i que segur que n'hi ha molts més de convents en ruïnes, faré esment al convent o santuari de Nostra Senyora de Gràcia o Mare de Déu de Gràcia que es troba al terme municipal de la Freixneda, a la comarca del Matarranya. Sembla que aquest convent de frares mínims no es va arribar a acabar mai.

A casa tenim molt per arreglar.

El govern d'Aragó cancel·la les subscripcions de *Temps de Franja*

// José Miguel Gràcia

Fa dues o tres setmanes, el govern d'Aragó (PP-PAR) va cancel·lar 29 subscripcions de la revista *Temps de Franja*, corresponents a les escoles de la Franja. La persona que va trucar a l'Associació Cultural del Matarranya va donar a entendre que era una mesura d'estalvi, que havien donat de baixa totes les subscripcions i que no tenia res a veure amb les característiques i llengua de la revista. El lector pot pensar el que vulgui, tot i que el resultat és que les associacions editores de *Temps de Franja* es queden sense aquesta aportació o subvenció indirecta, fent més difícil encara el funcionament de la revista. I per altra banda, es priva als nens de les escoles d'una eina de cultura i coneixement de la llengua pròpia.

La crisi és una bona ocasió per barrejar cultura, estalvi i ideologia. El resultat no és altre que: l'aculturització del poble, l'uniformisme cultural i ideològic, i en el cas de *Temps de Franja*, l'anorreament de la llengua catalana a l'Aragó, o tal vegada una volguda agressió directa.

Joan Riba, sempre una mica més amunt

// Josep Espluga

Joan Riba Miranda és un jove alpinista de Tamarit de Llitera que va participar al cicle de tertúlies a la fresca que es fa cada estiu a Alcampell i que, amb les seues històries, mos va deixar electritzats. Ell explica que des de petit sempre li ha agradat gaudir de la natura i de l'esport a camps travessos, fins el punt que quan tot just tenia 14 anys no va parar fins que els seus pares li van llogar un guia per a pujar a l'Aneto. Cal dir que per a les seues aventures sempre ha comptat amb un important suport familiar, no endebades la seua mare és Mercè Miranda, que ha estat regidora de cultura i esports a l'Ajuntament de Tamarit, fou fundadora del Casal Jaume I de Castellonroi i impulsora de tot tipus d'activitats que barregen natura i esport. Una persona imprescindible per a la vida social i cultural de la Llitera.

Joan Riba fa temps que està implicat en el projecte 'Set Cims', mitjançant el qual s'ha proposat assolir els cims més alts dels set continents (els cinc habituals més l'àrtic i l'antàrtic), sota la direcció tècnica de l'alpinista tarragoní Òscar Cadiach i el patrocini de l'empresa de roba esportiva Trangoworld. El 2006, tot just fets els 18 anys, ja va pujar l'Aconcagua (6.262m), una muntanya exigent però assolible, on va conèixer de prop els riscos de l'alta muntanya ja que va patir símptomes de congelació que el van tindre preocupat durant uns mesos. El 2007 se'n va anar al Nepal amb l'expedició Kangkenjunga organitzada per Òscar Cadiach, que li va permetre pujar diversos cims de més de 5.000 i 6.000 m del voltant de l'Everest. La tardor del mateix 2007 se'n va anar amb una expedició cap al mític Kilimanjaro, el cim més alt d'Àfrica (5.895m), on a mitja ascensió va patir una onada de fred i boira que li van impedir gaudir de les vistes de la gran sabana africana des del cim.

El 2008 va pujar el cim més alt d'Europa, que des de la caiguda del mur de Berlín ja no és el Montblanc dels Alps, sinó l'Elbrús del Caucas (5.642m), aquesta vegada ja amb patrocinadors com l'esmentada Trangoworld, l'Ajuntament de Tamarit o la Diputació d'Osca. El 2009 es va enganxar a una expedició valenciana per anar al McKinley (Alaska) (6.194m), segurament l'ascensió que més ha disfrutat per l'espectacular entorn i el fet d'estar al cercle polar àrtic.

Joan Riba
JOSEP ESPLUGA

Els tres cims que li falten pareix que trigaran en arribar, ja que el Carstenz (d'Oceania) està en una zona difícil d'arribar i amb una situació política molt complicada (guerrilles, etc.), i el Vinson (Antàrtida) i l'Everest (Àsia) requereixen anar-hi amb expedicions molt ben equipades i, per tant, molt cares. Per això hores d'ara en Joan Riba es dedica a buscar patrocinadors, mentre aprofita per a fer excursions pel Pirineu i altres serralades properes. Si voleu convertir-vos en patrocinadors seus només cal que hi contacteu. Podeu llegir de manera més extensa les seues aventures a la web de les tertúlies a la fresca:
http://tertuliesalcampell.wordpress.com/

U12

Mas dels sisalls // Esteve Betrià

A la família, ni per una banda ni per l'altra, mai no havíem tingut finques rústiques en propietat fins fa ben pocs anys en què mon germà i jo vam adquirir il·lusionats el mas dels Sisalls, una finca ubicat a l'almenaspina vall de Mussots, a uns deu quilometres de la placa U, número 12, de Vilanova. En diverses ocasions he fet referència, de manera tangencial, en aquest espai al mas dels Sisalls. Ara, en llegir per enèsima vegada i per imperatiu docent la novel·la de Manuel Pedrolo *Mecanoscrit del segon origen* –obra en català que ha estat durant anys i anys lectura escolar obligatòria per a centenars de milers d'adolescents catalans–, m'he trobat amb la descripció literària de la masia on es refugien l'Alba i en Dídac, jóvens protagonistes de la novel·la, que, de tan tòpica –per cert, si us hi fixeu, ve a coincidir amb la masia que podem veure en la pel·lícula *El bosc* (2012) d'Óscar Aibar, un film ambientat hipotèticament en terres del Matarranya– m'ha evocat el nostre mas almenaspí; així doncs, no em sé estar de reproduir ací, per il·lustrar l'aspecte del mas de la vall de Mussots la descripció, compactada i matisada per un servidor, que de la masia del *Mecanoscrit del segon origen* ens fa l'escriptor segarrenc: "TT/2 (1) La casa era sota mateix, en la fondalada de terres de conreu que interrompia el tossal [...] A continuació de la construcció principal [...] es veia una mena de cobert llarg i més baix la teulada del qual gairebé no havia sofert gens. Davant, prop del pou on penjava una galleda, hi havia una màquina de segar i batre. [...] (4) I al cobert, la porta del qual van haver de forçar, van trobar-se amb un tractor [...] I el pou [cisternes, a l'interior del mas dels Sisalls] era ple d'aigua clara i fresca que, en tastar-la, els agradà [...] (7) I al matí següent els va despertar la pluja, puix que al cobert hi havia goteres i feia un bon aiguat. (8) I aquella mateixa setmana, en cessar la pluja [...] van reforçar la teulada del cobert amb tot de teules recuperades de les runes de la masia. [...] es van trobar davant d'una porteta tancada amb un forrellat i, en obrir-la, van veure que era un rebost. [quadra, al Sisalls] i la tenalla que es dreçava al fons, en un racó, era plena [buida, al Sisalls] d'oli. Aquella troballa, junt amb les ametlles que havien arreplegat [...] els asseguraven la vida durant uns quants mesos més [setmanes, al Sisalls]. A la propietat hi havia dues vinyes [una, al Sisalls] no gaire grans i força descurades, amb molts ceps morts [...] Al mateix cobert on dormien, van disposar tot de sogalls d'una paret a l'altra [...] i hi van penjar els fruits més sans que [....] s'anirien eixugant i assecant i es convertien en una mena de panses [...] un matí van posar al descobert l'inici d'una escala estreta i curta que els menà al celler de la masia [...] (16) I bo i que els arbres no havien estat esporgats i arreu hi havia secallers, aquell era un any d'olives i, quan ja foren grosses, a punt de madurar, can confitar-ne dues gerretes [...] Les altres, en gran part, se les van anar menjant els estornells i aus semblants que acudien a les finques sense por i fins s'atansaven a la masia [al mas dels Sisalls] com si sabessin que ara la terra [els bancals en els cas del mas dels Sisalls] era un reialme que els pertanyia."

Només em cal afegir que el mas dels Sisalls està presidit per un enorme pi amb llargues rames que arriben a tocar el sòl.

El Temps arriba als 1.500 números

// REDACCIÓ

El Temps, setmanari cosí germà de *Temps de Franja*, va arribar el dimarts 12 de març als 1.500 números i ho va celebrar amb un exemplar "de col·leccionista" que va tenir una coberta especial inspirada en una obra de Joan Genovès. L'exemplar, de 114 pagines, va incloure reportatges elaborats pels periodistes de la casa i per altres professionals d'arreu del territori en relació amb la capçalera al llarg d'aquests anys. *El Temps* s'edita a València des del maig de 1984 –una de les publicacions en català amb una trajectòria més llarga– i és un referent periodístic per a la informació dels Països Catalans.

Els primers 1.500*

Aquesta setmana EL TEMPS arriba al número 1.500. Ara fa trenta anys l'editor d'aquest setmanari va buscar uns quants entusiastes més per fundar Edicions del País Valencià. Eliseu Climent explica sempre que entre aquells primers impulsors hi havia Joan Fuster. Cada un d'ells va aportar davant el notari 50.000 pessetes per fer possible el projecte. L'escriptor de Sueca va deixar atònit el funcionari públic quan va deixar anar sobre la taula "una pesseta *rúbia*". "És que totes aquestes aventures duren el que duren...", va justificar amb ironia. Fuster en tenia constància amarga, perquè durant tres dècades ell n'havia protagonitzat unes quantes, però mantenia també el sentit de l'humor i l'audàcia necessaris per a seguir intentant-ho.

EL TEMPS es convertia aquell 1984 en el primer setmanari en català editat al País Valencià després de l'any 1939. En unes condicions com les que s'havien anat derivant de la dictadura franquista, l'intent era difícil, però el setmanari aspirava a molt més. Pretenia convertir-se en una revista de referència en tot l'àmbit lingüístic. [...] Aconseguir la normalitat que sembla tan inabastable per al català i que totes les altres llengües consideren prioritària per a la pròpia supervivència i la pròpia vitalitat. Han estat 1.500 setmanes d'informació compartida i estesa al País Valencià, Catalunya, les Balears, la Franja d'Aragó, Andorra i la Catalunya Nord. Mil cinc-centes setmanes de viure una normalitat paradoxalment tan anòmala. [...]

* *Editorial del número 1.500 d'El Temps*

NO SOM D'EIXE MÓN

Amb el lliri a la mà // Francesc Ricart

1.500 números de la revista *El Temps* són un motiu de celebració per al món català. Com que *Temps de Franja* sempre ha reconegut una filiació amb la publicació de València, també ens permetem de participar de la festa. És clar que *TdeF* viu uns moments poc llustrosos, fins al punt de l'escurçada en paper que viu motivada per problemes econòmics. Aquests dies, encara ha tornat a ser notícia quan s'ha anunciat que el Govern d'Aragó n'anul·lava les subscripcions a les escoles, una ajuda que no devia ser fantàstica, però que venia a cobrir un bon servei a l'abast dels claustres (i dels alumnes, volem entendre)

Aquesta retallada ha estat notícia, dèiem i, fins i tot, han tingut cert ressò unes paraules a *Vilaweb* atribuïdes a Cèlia Badet, de l'Associació Cultural del Matarranya, la qual va dir a propòsit de la retallada del Govern d'Aragó: 'La revista està condemnada, i els qui haurien de donar-hi suport no en donen.' Destaca que no han rebut mai cap suport del govern català 'ni de cap d'aquests que enarboren la bandera i s'omplen la boca parlant de nosaltres'.

No he llegit enlloc que s'haja desdit d'aquestes paraules, ho dic perquè en el número 8 de l'edició digital de *TdeF*, que apareixia aquell mateix dia de les declaracions, com des de fa temps, ixen a la p. 3 les col·laboracions i, de les tres referències, dues són: Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida.

Sempre ens hem queixat a la Franja de la poca resposta institucional, però en relació a la Generalitat de dalt, poc o molt, Catalunya sempre ha fet aportacions d'acord amb la concurrència a les convocatòries pertinents de l'Administració. En canvi la queixa que sovint hem fet alguns –que potser coincidim amb els "que enarboren la bandera..."– és de la falta de decisió de la Generalitat a implicar-se més en els afers lingüístics de la Franja perquè entenem que, simplement i nogensmenys, també són els seus problemes. Això sí, nosaltres, "els qui enarborem", de les administracions de l'Aragó, no n'esperem mai gran cosa precisament perquè a l'Aragó no es fan seu el català, per molt que, des de fa poc, s'emplenen la boca de repetir que el català els és llengua pròpia.

Tornant al número 1.500 d'*El Temps,* hi apareixen articles signats de tot l'àmbit lingüístic català; el de Ponent, el signa Anna Sàez que hi parla del leridanismo, un episodi dels anys seixanta on es va pressionar per aragonitzar Lleida i, ja se sap: espanyolitzar-la i, per tant, reduir més i més l'espai català. Us sona? A mi em pareix d'una gran actualitat: la Franja?, Aragonesa! I tant!, és a dir, espanyola! I tant! I anar repetint i repetint, fins que arribarà el dia que els arqueòlegs, els paleontòlegs i tots els ...*òlegs* qui sigui buscaran rastres i senyals d'una llengua que es parlava fins i tot a la Codonyera!

Fins quan anirem amb el lliri a la mà?

Merxe Llop explica la seva obra literària a l'Escola Oficial d'Idiomes de Saragossa

// Ramon Mur

L'escriptora, cap d'estudis del col·legi públic 'La Estrella' i col·laboradora habitual de *Temps de Franja*, va explicar, el passat 11 de març, la seva obra literària a l'Escola Oficial n. 2 Fernando Lázaro Carreter de Saragossa. L'exposició de l'escriptora de Nonasp es va centrar, encara que no exclusivament, en presentar la seva novel·la *Ressò en l'obscuritat*, que va ser distingida amb el Premi Guillem Nicolau de l'any 2010 a la millor obra narrativa aragonesa en llengua catalana.

Davant 20 alumnes del departament de català de l'Escola d'Idiomes 'Fernando Lázaro Carreter', Merxe Llop, a més de llegir i comentar diversos capítols de *Ressò...*, es va referir, a instàncies dels oients, a la creació literària produïda en la Franja durant els últims anys. Després de destacar a escriptors com Jesús Moncada de Mequinensa, va destacar la prolífica obra d'autors com Desideri Lombarte, José Miguel Gràcia, Carles Sancho Meix, José Antonio Carrégalo, Juli Nicolau, Carles Terès i tants altres entre els quals no es pot oblidar a assagistes i filòlegs com Artur Quintana o María Dolores Gimeno. Això pel que fa a l'àmbit territorial en què treballa l'Associació Cultural del Matarranya, amb seu a Calaceit, que coneix més directament l'escriptora de Nonasp. Però tampoc es pot oblidar escriptors d'altres territoris de la Franja com el Baix Cinca o la Llitera i la Ribagorça.

Els professors del departament de català de l'Escola, Olga Farrando, de Lleida i Alexis Trigueros, de Girona, van actuar com amfitrions en l'acte literari dedicat a Merxe Llop que va ser presentada per la professora Farrando. Merxe va fer un detallat recorregut per les pàgines de *Ressò en l'obscuritat,* una novel·la intimista i de profund anàlisi psicològica que té com a protagonista una malalta, reclosa a l'UVI d'un hospital, en estat de coma, que no parla però que transmet les seves vivències a

Merxe Llop a l'Escola Oficial d'Idiomes de Saragossa
RAMON MUR

través de les persones que l'envolten. Les 163 pàgines del llibre estan dividides en XIII capítols numerats en xifres romanes més altres 28 que no van numerats sinó que porten un títol o encapçalament conceptual o de referència explícita a algun personatge. L'escriptora va llegir amb molta entonació i sentiment diversos dels breus capítols de *Ressò en l'obscuritat*, lectura que va ser seguida amb notable atenció per part dels alumnes del departament de català de l'escola.

L'exposició de l'escriptora nonaspina va ser seguida d'un col·loqui sobre la seva concepció de l'escriptura com una forma de comunicació directa amb el lector a través d'una literatura de qualitat però molt senzilla, al mateix temps, i plena de breus contes, un gènere literari molt apreciat per Merxe Llop.

Acabat l'acte, l'escriptora va departir amb els professors del departament de català fent èmfasi en la necessitat d'obrir més punts de contacte entre les escoles d'idiomes i associacions que treballen per l'impuls de la llengua i la cultura catalanes, com l'Associació Cultural del Matarranya-ASCUMA. En aquest sentit, es van plantejar diverses formes de publicitar i propagar la tasca que es realitza en els departaments de català de les diferents escoles d'idiomes existents en les tres províncies aragoneses.

ÚLTIMA HORA

Presentació de *El Català de la Codonyera* a Alcanyís

El proper dia 5 d'abril, a les 20 h es presentarà el llibre d'Artur Quintana *El Català de la Codonyera (Terol, Aragó)* a l'auditori del Palau Ardid d'Alcanyís, c. Major n. 15 (biblioteca).

Presentació de *Licantropia* a Alcanyís

El dia 26 d'abril, a les 19:30 h es presentarà el llibre de Carles Terès *Licantropia* a la sala multiusos de «Espacio LICEO de creación artística» d'Alcanyís, c. Major n. 42.

24a FIRA de TITELLES de LLEIDA
3, 4 i 5 DE MAIG DE 2013
www.firatitelles.com
Fira de Teatre de Titelles de Lleida